

ALGIMANTAS ČEKUOLIS

MŪSŲ SLAPTIEJI
IR
DRAMBLYS
BUTE

LRT

Alma littera

PIRMASIS MŪŠIS

Pasakoja kapitonas Mindaugas.

Atvykome į Afganistaną 2002 metais, kai teroristai paskelbė karą Vakarų civilizacijai. Jų bazės, treniruočių stovyklos ir sandėliai buvo Afganistane. Kilo kruvino karo grėsmė. Skurdžios Rytų tautos, islamo šūkių įaitrintos, stojo prieš Vakarus. Nes tamsius žmones lengva įtikinti, kad dėl jų vargo kalti baltieji.

Mums įstojus į NATO (2004 m.), elitinės Lietuvos kariuomenės pajėgos suintensyvino treniruotes, jos truko trejus metus. Paskui Afganistane veikėme kaip ISAF – tarptautinių pajėgų Afganistanui remti – dalis. Amerikiečiai jau buvo įrengę aptvertas stovyklas – fortus, pastatę gyvenamuosius būstus. Tai vagono dydžio pailgos metalo ir plastiko dėžės, jose gultai, elektra, oro kondicionieriai. Staliukas, pora kėdžių. Dušai ir išvietės bendrame vagonėlyje.

Viena SOP užduočių – specialioji žvalgyba. Infiltracijos į priešišką regioną būdai įvairūs: visureigiais, motociklais, sraigtasparniais, pėsčiomis, kartais gali būti nusileidžiama parašiutais.

Nuo paprastos žvalgybos skiriasi tuo, kad naudojama speciali žvalgybos technika ir veikiama prieš teritorijoje. Kariuomenė iš savo pozicijų paprastai nežvalgo toliau negu 5–50 kilometrų. SOP kariai vyksta ir už 500 kilometrų.

Svarbūs ir tiesioginiai veiksmai: priešo ar jo objektų likvidavimas, pasalos, karinė parama vietos pajėgoms. Šie uždaviniai irgi pavojingi, sunkesni negu naktį eiti žvalgybą.

Mūsiškius remia aviacija – lėktuvai skenuoja priešo radijo stočių dažnių juostas, gali klausytis priešo pokalbių, perduoti juos saviškiams žemėn arba juos slopinti. Ore beveik visada sukiojasi „zvimbalių“ – lengvi bepiločiai elektronikos prikimšti lėktuviukai. Zvimbalius puikiausiai mato didelį žemės plotą, menkiausius objektus, vaizdą gali perduoti į judančio žeme patrulio vado kompiuterio ekraną, šis toks mažas, kad gali būti įtaisytas į akinius. Neslopina net šviesa iš priekio. Viskas perduodama per Nevadą Jungtinėse Valstijose. Operacijos vadas mato, kur kasama duobutė minai, jungiami laidai, kur už 50 kilometrų nuo patrulio jam rengiama pasala. Yra orlaivių, galinčių iš oro susprogdinti priešo padėtas minas. Kiti orlaiviai – sraigasparniai, reaktyviniai arba propeleriniai lėktuvai – lydi vykstančius žeme, greitosios pagalbos sraigasparnius, nes talibai į juos irgi labai noriai šaudo.

Talibai jau patyrė aviacijos ir pėstininkų sąveikos galią. Dabar jie greitai puola auštant arba likus pusvalandžiui iki sutemų, nes tada blogiau veikia naktinė aparatūra ir sunku aviacijai.

Pasakoja kapitonas Mindaugas.

2007 metais mes jau sėdome ant savo užpakalio. Koalicijos štabe buvo bakstelėta pirštu į žemėlapij ir pasakyta: „Čia jūsų teritorija.“ Pailgas stačiakampis, didumo kaip ketvirtis Lietuvos. Į mūsų klausimus, kiek ten maištininkų, kur jie, niekas negalėjo atsakyti. Tai sužinoti buvo mūsų uždutis.

Atvykome į vietą, šalia amerikiečių bazės pasistatėme savąją iš vagonėlių, iškilmingai pavadino ją „Gabrielius“, o paskui „Žalgiris“. Aplink ją pylimo žiedas – sulaikyti savižudžiams, jei atakuotų sprogmenų prikrautu sunkvežimiu ar traktoriumi, ir apkasų žiedas. Jame Afganistano nacionalinės armijos (ANA) sargyba, kareiviai ir karininkai. Būna atvejų, kad policininkai arba ANA kareiviai užpuola koalicijos karius. Nereikia su jais kiauiliškai elgtis. Mums taip nė karto neatsitiko ir net tokios grėsmės

nebuvo. Apkasuose jie labai patikimi. Nes jeigu talibai puls, jiems teks ginti ne tik koalicijos bazes, bet ir save.

Sutvarkę ūkj, keliais džipais išvykome apsidairyti, bet nuvažiavę vos 5–8 kilometrus gavome į kaulus. Nuo ramių, pažiūrėti taikių kalvų į mus staiga prapliupo ugnis. Pusdykumėje nėra kelio, bet kaip tik ten, kur ruošėmės važiuoti, mūsų išminuotojai rado minų. Tarsi maištininkai mūsų mintis būtų skaitę. Penkis kartus grįžome atgal nepasiekę net artimiausio kaimo.

Vakarietiškas karo mokslas dabar reikalauja: nesivelk į mūšį, jeigu tavo kariams gresia didelis pavojus. Jeigu neturi aiškaus ugnies pranašumo, jeigu neturi patogios pozicijos ir daugiau karių negu priešas.

Pasiuntėme pirmyn žvalgus. Kurių postai buvo numatyti toliau, tuos pamėtėjo amerikiečių sraigtasparnis, kuriems buvo arčiau, važiavo džipais. Viskas vyko naktį, tyliai, jokių žibintų. Visi užsiropštė ir įsitaisė ant kalvų viršūnių. Jie bus mūsų akys.

Į pirmąjį reidą išvykome ne rytą, kaip daro dauguma koalicijos karių. Dieną maištininkai mūsų laukty. Išvykome irgi naktį ir be šviesų, keliolika džipų. Kiekviename 2–6 žmonės, kulkosvaidžiai, automatiniai granatsvaidžiai. Mašinos važiuoja viena paskui kitą, o kartais per kilometrą ar du. Sutariam per radiją.

Pasakyti, kad važiuojame bekele, – nieko nepasakyti. Visą laiką kalvos, daubos ir išdžiūvusios upelių vagos. Ne tik kelio nėra, ir provėžų reta. Jų geriau vengti – dažniausiai ten padėta minų.

Mūsų tikslas – Arči Biro kaimas. Reikia suskaičiuoti žmones, susipažinti su senoliais, duoti jiems dovanų – šūsnį vilnonių antklodžių, kelis maišus ryžių, miltų, drabužių vaikams. Ir stebėti: ima, naudoja, vaikus aprenkia ar viską palieka pirštu nepalietę. Būtų blogas ženklas.

Mes dar tik artėjame prie Arči Biro. Atgijo radijo telefonas. Viena mūsų „akis“ praneša, kad moterys ir vaikai bėga iš kaimo į nuošalią trobą. Tai gali reikšti tik viena: maištininkai kaime mums paruošė pasalą. Bet kiek ten jų?

Duodu komandą visoms „akims“ pamėginti suskaičiuoti, kiek stovi motociklų. Dvidešimt penki. Vadinasi, apie penkiasdešimt maištininkų. Be to, kiekvienas pasirinko patogią poziciją – už molio plytų sienos arba siaurą kurio nors namo angą. O mes plyname lauke.

Duodu komandą nieko nedaryti, prie kaimo neartėti, likti vietose, stovėti prie kulkosvaidžių: palaikyti įtampą. Pats susisiekiu su mūsų eskadrono „Žalgiryje“ vadu, paprašau susitarti su kitos valstybės – koalicijos narės eskadronu gretimai ir supti kaimą iš šiaurės; susisiekti su amerikiečiais, pranešti, kad sraigtasparniams bus darbo. Keliolika valandų tylą. Kantrybė – irgi ginklas šiame kare.

Kaimynų vadas pranešė, kad jau užėmė sutartas kalvas kitapus kaimo.

Vis tiek delsiu. Apie jokią ataką negali būti kalbos. Būtų nukauti ir sužeisti. Dabar, automatinių ir greitašaudžių ginklų epochoje, nebūna puolimų su klyksmu „Valio!“ – atsistojus, automatas vienoje rankoje, granata kitoje, ir „Pirmyn į priešą!“ Prisiminiau amerikiečių generolo Džordžo Patono (George Patton) žodžius, pasakytus išsirikiavusiems kareiviams per Antrąjį pasaulinį karą: „Man nereikia, kad jūs, šunsnukiai, didvyriškai žūtumėte už tėvynę. Man nereikia, kad jūs iš viso žūtumėte. Man reikia, kad anie šunsnukiai žūtų!“

Pirmieji neištvėrė maištininkai. Turbūt pamatė, kad baigiame juos apsupti. Pradėjo į mus šaudyti, bet buvome per toli, jų ugnis buvo netaikli. Mūsiškiams leidau atsakyti stambaus kalibro kulkosvaidžiais ir vokišku automatinio granatsvaidžiu GMG. Iš šiaurės ugnį atidengė kaimynai. Išgirdome artėjant sraigtasparnį. Juodas. Gražiai slėpdamasis už kalvų, „Apache“ skrido pažemiui iš vakarų ir atidengė ugnį į tas kaimo vietas, kurias buvome nurodę per radiją. Talibai leidosi bėgti.

Mes buvome dar nepatyrę ir padarėme klaidą.

Užmiršome jų motociklus. Šie buvo pastatyti lomelėje. Būtume galėję sunaikinti arba paimti į nelaisvę. Bėgliai sušoko ant motociklų ir nudulkėjo per pusdykumą, liko tik kruvinų tvarsčių, suplyšusių guminių basučių ir daug gilzių. Nukautuosius ir sužeistuosius talibai visada, jeigu tik gali, išsiveža.

Galbūt paklausite: ar tai buvo mūsų, ar ne? Ir kas jį laimėjo?

Visas karas Afganistane toks, be įprastų ankstesnių karų tikslų: užimti priešo sostinę, sumušti jo kariuomenę, užimti teritoriją. Tai neįmanoma. Ir nereikia. Sostinę Kabulą valdo koalicijai draugiškos jėgos. Afganistano pusdykumių, jos gana gausių gelmių turtų nei Ame-

rikai, nei Lietuvai, nei koalicijos valstybėms nereikia, o jeigu reikėtų, daug kartų pigiau būtų nusipirkti negu užkariauti. Visų maištininkų irgi nesunaikinsi. Tol, kol šalyje tvyros neapykanta, naujagimiai gan greitai virs kariais.

* * *

„Aitvarų“ pasaulis labai savotiškas. Jaunų bernų tarp jų nėra. Ir senių nelaiko. Be to, SOP'e nėra eilinių. Savo laipsniais kariškiai nesididžiuoja, jokių antpečių, tik kuklus dengiamos spalvos ženklas ant krūtinės – jeigu vilki uniformą. Kreipiasi vienas į kitą ne pagal statutą, o Tada, Rimai, Normantai. Jeigu Tadų daug, vienas bus Žaliasis, kitas Didysis, trečias Mažasis, nors visi aukštaūgiai. Ir visi vienas į kitą kreipiasi „tu“, arba „broli“, „brolau“, „broleli“. Tik į vadą kreipiasi „Tamsta vade“. Paprasti santykiai, neparodomasis vyriškas nuoširdumas atsirado ir kai kuriuose Vakarų ginkluotųjų pajėgų daliniuose. Tuose, kur pavojus tyko nuolat, kur vienas gali nulemti visų žūtį – arba visus išgelbėti.

Amerikos atominiuose povandeniniuose laivuose karininkai savo antsiuvus dažnai nusiardo. Nes mirtinos grėsmės akivaizdoje nori būti broliai. Ir tokie tampa.

Lietuvos SOP dalinyje beveik nerūkoma. Neuždrausta, bet kai paklausiau kodėl, juk nuolatinis stresas, namų, šeimos ilgesys, o grįžus vėl reikia ruoštis naujai misijai, mandagiai patylėjęs man buvo atsakyta: „Kai tau reikės bėgti 15 kilometrų su sunkiuoju kulkosvaidžiu ir šaudmenimis, irgi mesi rūkyti.“

Tas pat ir dėl alkoholio.

Afganistane sausasis įstatymas ir kariai jo griežtai laikosi. Jie vengia gerti ir Lietuvoje. Kitam net alaus neįsiūlysi. Vyriškos giminės angelai, ar ką?

Ne, jie normaliausi vyrai – ir pokštus vienas kitam krečia.

Koalicijos bazės teritorija važiuoja lietuvių džipas. Eina britų kareivis, mūvintis šortais, kažką neša vienoje rankoje, pamatęs mūsų pakelia nykštį – prašo pavežti. Vyrai pristabdo, britas užšoka ant pakojos, laikosi viena ranka, kitoje kroviny.

Vyrai neiškentė. Iškišę ranką patraukė brito šortus iki kulnų. Pasirodo, vyrukas buvo škotas. Tie po šortais ar savo sijonukais dažniausiai nedėvi jokių apatinių.

Vyras pakelti šortų negali: viena ranka turi laikytis, kitoje kroviny.

Taip ir pervažiavo visą bazę, publikai džiaugsmingai žviegiant ir švilpiant.

Kartą mūsiškiai iš Lietuvos gavo didelę šaldytų šprotų siuntą. Ne konservuotų, o šaldytais gabalais.

Nors maitinasi amerikietiškoje savitarnos valgykloje, maistas nemokamas, bet dėl įvairovės šprotus kepė ir virė patys. Kol įgriso. Tada pasakė kaimynams amerikiečiams, kad iš Lietuvos gavo jūrų ledų.

Valgykloje maistas geras, pasirinkimas didžiulis – aštuonių rūšių sriuba, penkiolika mėsos ir paukštienos patiekalų, yra vegetariško maisto, kavos, arbatos, itališkų vaisinių ir pieniškų ledų. Viskas pagaminta gerai, bet visada tas pat.

Bet jūrų ledų dar niekas nebuvo ragavęs. Keitėsi su lietuviais į bet ką.

* * *

Buvo ir netikėtų dalykų.

Kai mūsų vyrai atskrenda į Afganistaną ir pirmą kartą vyksta patruleuoti, kai pamato pirmus ginkluotus priešus, besislepiančius už akmenų ar bėgančius – nepajėgia į juos šaudyti. Trejus metus mokėsi, turi karininko ar puskarininkio laipsnį, o žudyti žmogaus neprisiverčia.

Tik kai talibai pradeda šaudyti, kai zvimbia jų kulkos, tik tada ir mūsiškiai nusitaiko į gyvą žmogų.

„AKYS“

KAI KRAUNASI MANTĄ ŽYGIUI, NET GIRDI, KAIP dvejoja. Paima daiktą, vėl padeda. Nors veiduose pagal nerašytą aitvarų kodeksą – šalta ramybė.

Ką pasiimti, visada aišku, bet niekada neaišku kiek. Niekas negali pasakyti, būsi ten dieną ar penkias.

Būtinausi dalykai susikraunami pirmiausia. Ginklai, šaudmenys ir granatos. Maskavimo tinklas. Žiūronai ir naktinė optika. Bent vienas snaiperio šautuvas su garso slopintuvu ir šovinių jam. Dvi radijo stotelės ir akumulatoriai joms. Vandens. Jo reikia daug, apie 5 litrus dienai. Vaistinėle ir tvarsčių. Maisto. Miegmaišis. Plastikiniai antrančiai, jeigu tektų imti belaisvių.

Kai viskas sukraunama į krūvą, paaiškėja, kad kiekvienam tenka maždaug 60 kilogramų kuprinė. Jos neužsikelsi. Statai ant lovos, užsimauni diržus, tik tada gali atsistoti, bandyti žengti žingsnį ar du. Dar vilki šarvuotą liemenę, meiliai vadinamą „Bronyte“, ant galvos – kevlaro šalmas. Sportbačiai užduočiai netinka.

Taip jie apsikrauna tik pirmą kartą. Vykdami antrąjį, sukandę dantis išmeta viską, be ko įmanoma išsiversti.

„Akis“ nuveža džipais, motociklais arba nuskraidina sraigtasparniais – jeigu reikia į teritorijos gilumą. Visada naktį, be šviesų. Kaip džipai ar motociklai naktį važiuoja tais puntukais, nuo vieno ant an-

tro – kitas klausimas. Išstudijuojami naujausi amerikiečių aviacijos duomenys, jeigu tokių yra, vietovių nuotraukos, jeigu tokių yra, parenkami patogiausi kopti šlaitai.

Išsodinti arti kalno, turi tyliai užkopti ir įsitaisyti. Kopian tamsoje su sunkiu krūviu, nuolat gresia pavojus nulėkti nuo skardžio arba atsitrenkti į aštrias atplaišas, todėl į gyvates, skorpionus ar tarantulus niekas nekreipia dėmesio. Viršūnėje – arba arti jos – reikia įsitaisyti iki išauš, pasidalyti stebėjimo sektoriais, užsitraukti maskavimosi tinklą, apsikaišioti šakomis. Kartais yra kur sėdėti, o kartais galima tik gulėti.

„Akyje“ dažniausiai būna keli aitvarai: stebėtojas, ryšininkas – ryšių su aviacija specialistas, karišku amerikiečių žargonu „džeitakas“, ir snaiperis. SOP daliniuose galioja „binomo“ dėsnis – mažiau kaip du kariai neturi eiti į jokių užduotį.

Džipų kolona iš „Žalgirio“ dar nepajudėjo. Jie patrauks tik antrai nakčiai gerai sutemus. Talibai apie tai sužinos ir spėlios: kur kolona traukia?

Žvalgai „akyje“ praneša: pusdykumėje didesnis judėjimas. Pralėkė vienas motociklas, paskui lyg ir be jokio reikalo kitas. Sustojo perėjoje tarp dviejų stačių kalvų, abudu nušoko, pasikrapštė ir nurūko toliau. Turbūt padėjo miną. Išvengti tos perėjos sunku. „Akies“ radistas praneša, kur mina pakasta.

Iš anksto visur prikaišioti minų chadžiai negali. Karštyje elementai greitai išsilydo.

Pajutę, kad susidūrimo neišvengs, chadžiai irgi skuba užimti aukštumas. „Aitvarai“ stebi, pažymi žemėlapyje, kur jie. Kartais chadžiai kopia į aukštumą, kur jau yra „aitvarų“. Tada sprendimą tenka priimti žaibiškai. Arba prisileisti arti ir baisiai kriokiant šokti jiems ant nugarų, panaudoti kovinius veiksmus, užsukti rankas ir sukaustyti, arba atidengti tokią ugnį, kad nė vienas nepabėgtų ir nepraneštų. „Žalgiryje“ operacijai vadovaujantis karininkas nuspręs, ar po tokio susidūrimo žvalgai vis dar veiksmingi, o gal jiems gresia pavojus ir juos reikia parvežti atgal į stovyklą. O gal priešas nieko nepastebėjo, operaciją galima vykdyti toliau.

Kolona jau pravažiavo, jau toli, bet žvalgai ramybės neturi. Gali užklysti piemenys. Jeigu pasirodys seniokas ar pora senių, bet be

avių, – labai įtartina. Staiga pamatę į save nukreiptus ginklus, jie pakelia rankas: „Salam aleikum!“ „Aleikum salam!“ – atsakoma. Jiems gestais parodoma, kad prietų. Paprašius leidimo (kelis būtiniausius sakinius visi greit išmoksta), atvykėliai iškratomi. Duodama vandens, pavalgyti. Viskas gestais, nes vertėjas retai siunčiamas į „akį“.

Jeigu atklysta piemuo su avių banda ir šunimis, viskas vyksta panašiai. Nieko nepadarysi. Avys neprapuls. Šunys protingi, temstant bandą parvarys. Piemenų namie nepasiges. Žino, kad jiems visko nutinka.

Pasitaiko, kad užklysta paauglių – arba ganančių bandą, arba apsimetančių, kad gano. Chadžiai jiems duoda dolerį ir radijo stotelę. Irgi tenka sulaikyti. Būna, kad belaisviai pabėga. Tada blogiau. Reikia nešdintis į kitą vietą arba šaukti transportą iš bazės ir grįžti namo.

Naktimis viršukalnėje šalta. Būna net nulis laipsnių. Dangus tamsiai mėlynas, amžinai giedras, žvaigždės didžiulės kaip slyvos. Gerai matyti praskrendantys lėktuvai, kad ir kaip aukštai būtų, ir kariški, ir civiliniai. Kalva ir pusdykumė pilna visokiausių garsų. Visur šmėkščioja šešėliai. Antrą ar trečią naktį jau net ir ufonautų išvysti.

Dieną visi kas gyvas slepiasi. Dieną reikia būti ypač budriems. Net kai reikia paimti žiūroną, pasisukti į kitą pusę – viskas daroma tyliai, judama lėtai, minutinės laikrodžio rodyklės greičiu. Nes jeigu išgąsdinsi paukščių būrį – jų karksėjimas ir skrydis bus kitoks, – ne tik pats išsiduosi, bus aišku, kad netoli yra ir daugiau „mėlynakių velnių“ arba ketina pro čia važiuoti.

* * *

Tėvynė Lietuva neblogai rūpinasi savo sūnumis tolimame kare. Avalynė dabar gera – pirmaisiais metais kojas nutrindavo iki kraujo. Ginklai modernūs, kai kurie geresni už amerikietiškus. Uniformos patogios, spalvos pritaikytos dykumai.

Sauso davinio, kurį vyrai ima vykdamai į užduotį, pavydi net kiti koalicijos kariai. Jo yra dešimt rūšių, kiekvienas po 240 gramų, gali pasirinkti troškintos kiaulienos, vištienos arba jautienos su įvairiomis košėmis ir daržovėmis, padažais, gauni duonos arba džiovėsių, mig-

dolų arba riešutų, džemo arba medaus. Kiekviename komplekte yra juodo šokolado plytelė, cukraus ir šildytuvas maistui. Viskas natūralu. Amerikiečių sausas davinys gražiau įpakuotas, pirmą kartą ragaujant netgi skanesnis, bet jame pilna sintetikos. Išmestas amerikoniškas mėšainis nesupūva, o išdžiūsta. Jų kareiviai vis kalbina mūsiškius keistis – už vieną lietuvišką davinį duoda tris savus.

* * *

Džipas naktį išsodino tris žvalgus kalno papėdėje. Vyras palaukė, kol viskas nurimo, ėmė eiti.

Staiga priekyje pamatė tris šešėlius. Gan didelius, neatpažįstamus. Krito ant žemės, šešėliai irgi krito.

Pasikėlė sulinkę – anie daro tą pat.

Atidengti ugnį? Sužlugdysi visą operaciją. Nešaudysi – pats gausi kulką.

Vidui toptelėjo į galvą pakelti ranką. Šešėlis irgi pakėlė ranką. Viskas aišku.

Toli žvalgų užnugaryje, gal už penkių kilometrų, asfalto gamykla. Gerai apšviesta. Moka talibams duoklę, todėl tie jos nejudina. Dirba ir naktį. Oras pusdykumėje skaidrus, šviesa sklinda toli.

Tai buvo pačių žvalgų šešėliai.

* * *

Kartą vyrams tūnant „akyje“ už jų užkliuvo du seniokai. Galas žino, ko jie dūlinėjo. Neturėjo nei radijo stotelės, nei ginklo. Bet vis tiek teko surakinti ir paprašyti ramiai pagulėti.

Seniokai buvo tylūs, taikūs, vyrai nelabai jų žiūrėjo. Todėl vienas papbėgo. Teko pranešti kolonos vadui. Tas įsakė susirinkti daiktus ir kopti į kitą kalną, kuris buvo už dešimties kilometrų. „Supratom“, – atsakė radistas. Vadas: „Negirdžiu ugnelės balse!“

Kur ten bus.

Antras kalnas per naktį.